

DAFTAR PUSTAKA

Arsip & Sumber Resmi Tercetak

ANRI. Arsip Berita Negara Rep. Indonesia Serikat No. 136 Tahun 1950.

Arsip Kabinet Menteri 1950 - 1959 No. 468

Arsip Kabinet Presiden Republik Indonesia 1950 -1959 No. 472

Arsip Muhammad Yamin No. H. 263 dan H. 264.

Arsip Wiweko Soepono No. Y. 34, Y. 21, dan Y. 43

Luchtvaart Besluit 1932. *Staatsblad 1933 No. 118*

Luchtvaart Ordonantie. *Staatsblad 1934 No. 205*

Luchtveerker Ordening. *Staatsblad 1936 No. 426*

Anonim. *Verslag van de Commissie, ingesteld bij de gemmeenschapellijke beschikking van de Minister van de Staat, Minister van Kolonien en van de Minister van de Defensie van 1 September 1933.* s'- Gravenhage: Algemeene Landsdrukkerij.

Artikel Ilmiah, Buku dan Monograf

Abriyanto, M. *Garuda Indonesia Pengisi; Kemerdekaan Bangsa.* Jakarta: Garuda Indonesia, 1995.

Admadjati, Arista. *Garuda Indonesia; Dahulu & Kini.* Jakarta: Depublish, 2014.

Baptiste, Andre. F. *War, Cooperation & Conflict; The European Possessions in the Carribean 1939 - 1949.* Wesport: Greenwood Press, 1988.

BUMN. *Sejarah Nasionalisasi Aset - aset BUMN; Dari Perusahaan Kolonial Menuju Perusahaan Nasional.* Jakarta: Kementrian BUMN, 2014.

Cassius, Gerard & Thijs Postma. *40 Jaar Luchtvaart in Indie.* Alkmaar: De Alk Bv, 1986.

- Caprotti, Frederico. Visuality, Hybridity, and Colonialism. Imagining Ethiopia Through Colonial Aviation 1935 - 1940. *Annals of The Association of American Geographers*, vol. 101, no. 2 (March 2011), pp 380 - 403.
- Crouch, H. General & Business In Indonesia. *Pacific Affairs*, Vol. 48 No.5.(1975 - 1976), pp. 519 - 540.
- Crouch, Harold. *Militer Dan Politik Indonesia*. Jakarta: Sinar Harapan, 1999.
- Cumming, Duncan. Aviation in Africa. *African Affairs*, vol. 61, no. 242 (Jan 1962), pp 29 - 39.
- De Jong, Van Zyill. Netherlands Indie to Produce Aviation Fuel for Far East. *Far Eastern Survey* , vol. 9, no. 10 (May 8, 1940), pp.
- Der Hop, J. Van. *Dor De Lucht Naar Indie*. Amsterdam: Scheltens & Gitay, 1925.
- Dierikx, M.L. De internationale burgerluchtvaart-politiek van Nederland in het interbellum. *Journal of Contemporary History*, vol. 26, no 2 (April 1991), pp 329 - 338.
- Opleiding van de Nederlandsch - Indie militaire cadetten. *Koninklijke Luchtmacht Journal*, vol. 30. (1990), pp 39 - 48.
- Struggle for Prominence: Clashing Dutch & British Interest on The Colonial Routes, 1918 - 42. *Journal of Contemporary History Vol 26*, (1991), pp. 333 - 351.
- Dick, Howard. *The Emergence Of A National Economy; An Economic History of Indonesia, 1800 - 2000*. Australia: Allen & Unwin, 2002.
- De aardolie - industrie in Nederlands Nieuw - Guinea. *Hoofdstuk XX*, hlm 9 – 24
- Dinas Penerangan TNI AU. *50 Tahun Emas TNI Angkatan Udara*. Jakarta: Dispenau, 1996.
- Sejarah Komando Pendidikan TNI AU 1946 - 1960*. Jakarta: Dispenau, 1981
- Sejarah Operasi Penerbangan Indonesia Periode 1945 - 1950*. Jakarta: Dispenau 1992.
- Sejarah Pendidikan Kadet Penerbang Masa Revolusi 1946 - 1950*. Jakarta: Dispenau, 1974.

- Sejarah TNI Angkatan Udara Jilid I (1945 – 1950).* Jakarta: Dispenau, 1980.
- Donnithorne, A. G. Western in Indonesia Today. *Pacific Affairs, Vol. 27 No.1, (Mar. 1954),* pp. 27 - 40.
- Graaf, S. *Encyclopaedie van Nederlandsch Indie.* Leiden: Brill, 1939.
- Goedhuis, D. Civil Aviation After War. *The American Journal of International Law. Vol. 36, No. 4 (Oct., 1942),* pp 596 - 613.
- Groenendijk, Nienke - Feenstra. *De vervlogen droom / druk 1.* Hestia Communicatie, 2013.
- Hadisoewito, Irna. *Awal Kedirgantaraan Di Indonesia, Perjuangan AURI 1945 - 1950.* Jakarta: Yayasan Obor, 2008.
- Handoyo, Singgih & Dudi Sudibyo. *Aviopedia 2; Ensiklopedia Umum Penerbangan.* Jakarta: Kompas, 2014.
- Helder, Den. *Vademecum voor Nederlands Nieuw Guinea 1956.* Netherlands: Ministerie van Rijksdelen Overzeese, 1956.
- Higgins, Benjamin. Thought and action; Indonesian economic studies and policies in the 150s'. *Bulletin of Indonesian Economic Studies Vol. 26.* Hlm 37 - 47.
- Honselaar, L. *Vleugles van de vloot; De geschiedens van de marine luchtvaartdienst.* Rotterdam: De Groote, 1950.
- Huff, Greg & Shinobu Majima. The Japanese Occupation of Southeast Asia during the Second World War.' *South East Asia Research, Vol. 19 (December 2011),* pp 834 - 880.
- Jong, De. *Het Koninkrijk Der Nederlanden In Tweede Wereldoorlog 1939 - 1945 , Deel 11 C.* Amsterdam: Staatstuig, 1986.
- Jonsson, Christer. Sphere of Flying; The Politics of International Aviation. *International Organization, vol. 35,no. 2 (Spring 1981),* pp 273 - 302.
- Kassen, Jan. *De Eerste Vlucht in Nederlandsch Indie.* Amsterdam: Van Oorschoot, 1932.
- Kuntowijoyo. *Pengantar Ilmu Sejarah.* Yogyakarta: Bentang Pustaka, 2005.

Lindblad, J. Thomas. *Bridges To New Business; The economic decolonization of Indonesia*. Leiden: KITLV Press 2008.

The importance of *indonesianisasi* during the transition form 1930s to the 1960s. *Itinerario. European Journal of Overseas History* vol. 26, No. 3, pp 51 - 72.

Indonesian Economic Decolonization In Regional And International Persepective. Leiden: KITLV Press, 2009.

Indonesian Economic Development in a Time of Globalization. *Bijdragen tot de Taal-,Land-, en Volkenkunde, Vol.154, No.2* , (1998) hlm. 193 - 217.

Marks, D. Reconstruction of the Service Sector in National Accounts of Indonesia., 1900 - 2000: Concept & Method. *ASEAN Economic Bulletin. Vol. 23, No. 23 (2006)*, pp. 373 - 393.

Mcormack, Robert. Airlines & Empires: Great Britain and the “Scramble for The Africa” 1919 – 1939. *Canadian Journal of African Studies, Vo. 10, No. 1. (1976)*, pp. 87 - 105.

Morrison, Steve;. *Evolution of Airlines Industry*. Washington DC: Brookings Publishing, 1991.

Mrazek, Rudolf. *Enginers of Happy Land, Perkembangan Teknologi dan Nasionalisme di sebuah Koloni*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 2006.

Muhaimin, Yahya. *Bisnis dan Politik, Kebijaksanaan Ekonomi Indonesia 1950-1980*. Jakarta: LP3ES, 1990.

Naber, S. P. L. Honore. *A. E. Rambaldo. Luitenant ter zee der tweede klasse; Baanbreker voor de luchtvaart in Nederland in Wets - en - Oost Indie 1879 - 1911*. The Hague, 1932.

P.B, Gurney. Joint Venture Investment in Indonesia. *Contemporary Southeast Asia, Vol. 4, No. 4 (March 1948)*, pp. 522 -537.

Pollog, Carl Hans. Der Weltluftverkehr im Jahre 1928 und in de eersten Halfte des Hares 1929, *Weltwirtschaftfestliches Archiv, 30 Bd. (1929)*, pp. 183 – 213.

Purwanto, Bambang. Economic decolonizatton and the rise of Indonesian military business ; dalam *Indonesian Economic Decolonization In Regional And International Perspective*. Leiden : KITLV Press, 2009.

- Ritter, P. H. & Jan H. Eekhout. *Nederlands Roem In Het Verleden en Heden*. Gravenhage: D.A. Daamen Uitgevers - Maatschappij , 1935.
- Sneep, Jan. *Einde Van Het Stenen Tijperk, bestuurambtenaar in het witte hart van Nieuw Guinea*. Amsterdam: Rozenberg Publisher, 2005.
- Sommerich, J. Pacific Air Links Extended Despite European War. *Far Eastern Survey, Vol. 9 (1940)*, pp. 251- 252.
- Sumbodo, Sudiro. *Captain M. Syafei. 37 Tahun Pengabdian Penerbang*. Jakarta: PT Interanational Licensing Media, 2014.
- Thee Kian Wee. *Pelaku Berkisah, Ekonomi Indonesia 1950-an sampai 1990-an*. Jakarta: Penerbit Buku Kompas, 2005.
- Thornton, Robert L. Governments and Airlines. *International Organization, Vol. 25, No. 3, Transnational Relations and World Politics (Summer 1957)*, pp. 513 - 553.
- Thuong The Le. Reforming China's Airline Industry; From State - Owned Monopoly To Market Dynamism. *Transportation Journal, Vol.32 (1997)*, pp. 45 - 62.
- Trautman, James. *Pan American Clippers; The Golden Age of Flying Boats*. Boston: Boston Mills Press, 2008.
- Van Twist, Duymaer. De Ontwikkeling Van Het Nederlandsche Civiele Luuchtverkeer in West Indie, *De West Indische Gids, 24ste Jaarg. (1942)*, pp. 181 - 187.
- Van Zyill, Ellen. Netherlands Indies to Produce Aviation Fuel for Far East. *Far Eastern Survey, Vol. 9, No 10 (May 8, 1940)*, pp. 116 - 117.
- Vickers, Adrian. *The History of Modern Indonesia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Welbeveerd, J. A. Militaire Luchtvaart in Indie, het begin van de militaire luchtvaart in Nederlansch Indie. *Koninklijke Luchtmacht Journal, Vol. 32 (1991)*, pp 49 - 57.
- Womack, Tom. *The Dutch Naval Air Power Against Japan; The Defense of the Netherlands Indies 1941 - 1942*. North Carolina: McFarland Press, 2006.
- Yasuyuki, Hikita. 'Japanese Companies' in roads into Indonesia under Japanese military domination. *Bijdragen tot de Taal-, Land - en Volkenkunde, Deel*

*152,4de Afl., Japan, Indonesia and The War: Myths and Realities (1996
) pp 656 - 698.*

Surat Kabar dan Majalah

Algemeen Handelsblad, 12 Maret 1908.

Algemeen Handelsblad, 2 November 1934.

Algemeen Handelsblad, 12 Juli 1940.

Algemeen Handelsblad, 27 Oktober 1940.

Algemeen Handelsblad, 7 September 1945.

Algemeen Handelsblad, 11 Maret 1951.

Algemeen Handelsblad, 23 April 1951.

Algemeen Handelsblad, 12 Desember 1951.

Algemeen Handelsblad, 4 Januari 1958.

Algemeen Handelsblad, 7 Oktober 1969.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 22 Desember 1949.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 24 Juli 1950.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 29 Januari 1951.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 21 Juli 1951.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 20 Maret 1952

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 8 Januari 1953.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 21 Februari 1953.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 18 Januari 1954.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 2 Maret 1954.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 29 Januari 1955.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 30 Juni 1956.

Algemeen Indisch dagblad; De Preangerbode, 30 Juli 1956.

Angkasa, Agustus 1981.

Angkasa, 17 Agustus 1990.

Angkasa, 12 Desember 1992.

Antara, 12 November 1949.

Antara, 12 Desember 1951.

Antara, 12 Desember 1953.

Apeldoornsche Courant, 30 Desember 1945.

Apeldoornsche Courant, 12 Juli 1946.

Bataviasch Nieuwsblad; 21 Februari 1914.

Bataviasch Handelsblad; 3 Juni 1928.

Bataviasch Handelsblad, 8 April 1928.

Bataviasch Handelsblad, 5 Desember 1930.

Bataviasch Handelsblad, 12 Desember 1930.

Bataviasch Handelsblad, 2 April 1932.

Bataviasch Handelsblad, 2 Februari 1932.

Bataviasch Handelsblad, 4 Mei 1933.

Bataviasch Nieuwsblad. 21 Agustus 1937.

Bataviasch Handelsblad, 12 Januari 1938.

Bataviaasch Nieuwsblad, 11 Januari 1939.

Bataviasch Nieuwsblad, 24 November 1940.

Catur Windhu TNI AU Vol. 2, 1977.

Catur Windhu TNI AU Vol. 3, 1978.

Catur Windhu TNI AU Vol. 2, 1980.

Catur Windhu TNI AU Vol. 3, 1981.

De Hollandsche Revue Jrg 37, 01 April 1932.

De Indische Courant, 26 Agustus 1929.

De Indische Courant, 28 Agustus 1933.

De Indische Courant, 28 April 1936.

De Ingeniur; Verkerswezen jrg 53, 1938, 11 Maret 1938.

De Indische Courant, 11 Maret 1938.

De Java Bode. 25 Februari 1910.

*De Java Bode; nieuws, handels, en advertentieblad voor Nederland Indie, 27
April 1950.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 1
Februari 1951.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 28
Maret 1951.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 31
Maret 1951.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 31
Mei 1952.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsh Indie, 26
September 1952.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 18
Mei 1953.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 23
Januari 1954.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsh Indie, 5
Oktober 1954.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlasch Indie, 18
Januari 1956.*

*De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 21
Juni 1956.*

De Java Bode; nieuws, handels en advertentieblad voor Nederlandsch Indie, 25 April 1957.

De Locomotief; Samarangsch handels - en advertentieblad, 2 Desember 1950.

De Nieuwsgier, 24 November 1949.

De Nieuwsgier, 21 November 1953.

De Nieuwsgier, 27 November 1953.

De Nieuwsgier, 5 Desember 1953.

De Nieuwsgier, 12 April 1954.

De Nieuwsgier, 13 Juli 1954.

De Revue Der Sporten 4 jaarg; No 51. 3 Mei 1911.

De Revue der Sporten jrg 14, 1921, No. 29; 16 Maret 1921.

De Sumatra Post, 3 Oktober 1930.

De Sumatra Post, 11 November 1933.

De Sumatra Post, 23 Januari 1934.

De Sumatra Post, 8 Maret 1935.

De Sumatra Post, 10 April 1935.

De Sumatra Post, 8 Juli 1940.

De Telegraf, 21 September 1934.

De Telegraf, 18 Januari 1938.

De Telegraf; 30 November 1939.

De Telegraf; 1 November 1940.

De Telegraf, 11 November 1953.

Dirgantara, Vol. 4, No. 6, 14 Juli 1991

Dirgantara Vol. 1 No. 2, Agustus 1995.

Flight, 24 November 1942.

Flight, 17 Juli 1943.

Flight, 17 Desember 1945.

Flight, 12 Oktober 1946.

Flight, 27 Februari 1949.

Haagsche Courant, 24 Januari 1940.

Harian Rakjat, 31 Oktober 1949.

Het Dagblad; Uitgave van Nederlandsche Dagbladpers te Batavia, 28 Desember 1945.

Het Dagblad; Uitgave van Nederlandsch Dagbladpers te Batavia, 11 Mei 1947.

Het Dagblad; Uitgave van Nederlandsche Dagbladpers te Batavia, 18 Juli 1947.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie, 11 November 1930.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie. 11 Mei 1933.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie, 18 Juni 1933.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie, 2 November 1933.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie, 7 Oktober 1936.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie, 5 April 1938.

Het Nieuws van den dag voor Nederlansch Indie, 5 Agustus 1938.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie. 23 Maret 1939.

Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie. 12 Februari 1947.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 30 September 1948.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 1 November 1948.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 23 Desember 1949.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 14 Desember 1951.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 12 April 1952.

Het Nieuwsblad voor Sumatra, 27 Oktober 1952.

- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 2 November 1952.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 4 Februari 1953.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 1 Oktober 1953.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 29 November 1953.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 12 Februari 1954.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 11 Mei 1954.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 23 Juli 1954.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 13 Maret 1955.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 21 Mei 1955.
- Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 11 April 1957.
- Het Volk; Dagblad voor the Arbeiderpartij*, 21 Januari 1942.
- Het Vrije Volk, Democratish - Socialistsch Dagblad*, 18 Desember 1965.
- Hollandia Nieuwsblad*, 12 Maret 1947.
- Indische Courant*, 8 Agustus 1939.
- Kedaulatan Rakjat*, 20 Agustus 1948.
- Kedaulatan Rakjat*, 12 November 1948.
- Kedaulatan Rakjat*, 23 November 1949.
- Kedaulatan Rakjat*, 25 April 1953.
- Keessings Historisch Archief No, 739*, 12 Agustus 1945.
- KNILM Nieuws*, 2 November 1932.
- KNILM Nieuws*, Desember 1934.
- KNILM Nieuws*, 17 Februari 1937.
- KNILM Nieuws*, 20 April 1938.
- KNILM Reisgids* 1934.
- KNILM , Royal Netherlands Indies Airways Brochure*, 4 Mei 1938.

Koninklijke Indische Luchtvaart Maatschappij. Ned. Indische Lucht Reisgeids
1933.

Koninklijke Indische Luchtvaart Maatschappij. Ned. Indische Lucht Reisgeids
1934.

Royal Netherlands Indies Airways, KNILM No.7. Timetable In Force 1st May
1938.

Leeuwarder Courant. 9 Agustus 1911.

Marineblad jrg 26, 1911/1912 No. 8 (Bijlage).

Nieuw Apeldoornsche Courant 3 Juli 1938.

Nieuwe Courant, 12 November 1945.

Nieuwe Courant, 8 Desember 1946.

Nieuw Courant, 9 Oktober 1950.

Nieuw Guinea kourier; de groene;onafhankelijk dagbald voor Ned. Nieuw
Guinea, 12 Juni 1961.

Nieuw Guinea kourier; de groene;onafhankelijk dagbald voor Ned. Nieuw
Guinea, 29 Juli 1962.

Nieuwsblad van Friesland. 9 Agustus 1911.

Soerabaiasch Handelsblad. 29 Oktober 1931.

Soerabaijasch Handelsblad, 2 Maret 1932.

Soerabaijasch Handelsblad, 17 Juni 1933.

Soerabaijasch Handelsblad, 24 Oktober 1935.

Soerabaijasch Handelsblad, 2 Juni 1938.

Soerabaijasch Handelsblad, 5 Desember 1939.

Soerabaijasch Handelsblad, 25 September 1940.

Soerabaijasch Handelsblad, 24 Desember 1941.

Stadnieuws. 19 Juni 1930.

Stadnieuws, 01 Oktober 1929.

Sumber Internet;

www.airhistory-nippon.jp

<http://www.airline-empires.com>

www.delpher.nl

www.edcoatescollection.com

<http://flightsimrepaints.nl>

www.kitlv.nl

www.timetableimages.com

<http://www.wolfsonian.org>

www.goodall.com.au